

★

PETRE PETRIA

LOCURI ȘU NUME STRĂVECHI ÎN TITEȘȚII VÎLCII

★

Din cele mai vechi timpuri, oamenii de pe aceste meleaguri și-au desfășurat activitatea, fapt demonstrat și de „o trăinicie extraordinară tocmai prin ceea ce reprezintă ca element de bună rânduială, de conviețuire civilizată între oameni, obiceiurile tradiționale din Țara Loviștei”.¹

În acest ținut străvechi de cultură românească se află un platou pe care este așezat satul Titești-Perișani, sat ce a fost reședință de plasă în timpul vechii împărțiri administrative, situat în nordul județului Vâlcea în depresiunea „Țara Loviștei”, depresiune cuprinsă între Munții Făgărașului la nord, Munții Coziei la sud-est și Munții Lotrului spre sud-vest. Acest platou este cunoscut în Geografia României, după Simion Mehedinți, sub denumirea de „Bazinul Titeștiului sau al Titeștilor din Țara Loviștei”.²

E demn de menționat că satul Titești are un trecut încărcat de istorie, ca de altfel toată zona lovișteană, și a cunoscut o evoluție puternică încă din timpul stăpînirii romane, așa cum atestă urmele care mai dăinuiesc și astăzi. Aici au fost identificate așezări romane, dispuse, în drum spre Sarmisegetuza Daciei, ale căror urme le mai întîlnim la tot pasul. Din vremuri greu de identificat documentar, se păstrează ruinele unei vechi cetăți în apropierea punctului numit „CAZAN”, la confluența celor trei sate Titești, Bratovoști și Cucoi. Aici în vremuri de restriște, cînd năvăleau dușmanii, o parte dintre localnici se strîngeau la sfat, cu care ocazie se fixa locul pentru îngroparea în cazane mai mici sau mai mari, a obiectelor mai prețioase, a podoabelor bisericesti și chiar a clopotelor bisericesti. Legenda spune că cel care a condus acțiunea de ascundere a clopotelor bisericii din Titești a fost un om de vază care murind în război, a dat viață clopotelor, care atunci cînd sînt trase rostesc îndelung : Ghiță Lungu, Ghiță Lunguuu.”

Astfel toponimia Loviștei și în mod special a Titeștiului a avut o viață zbuciumată așa cum reiese din unele denumiri pe care le întîlnim rostite de oamenii în vîrstă, care cu timpul se vor șterge din memoria locurilor.

1. Mihai Pop, *Folclor din Țara Loviștei (Boișoara)*, Rm. Vâlcea, 1970, p. 4.

2. Simion Mehedinți, *Geografia României*, București, 1927, p. 43.

Ele reprezintă tezaurul de cuvinte simple, pline de înțelepciune cu care poporul nostru a fost înzestrat de devenirea sa istorică.

Nenumărate sînt locurile și faptele acestor meleaguri în care tradiția populară exprimă moștenirea generațiilor trecute. Aici întîlnim locul numit „CORNORATA” în drum spre Bratovești pe Valea Bîrzăni (Valea Satului) unde prundul văii se întinde pînă sus pe deal aproape de casele oamenilor. Pe acest deal la extremitatea prundului se afla „aeropagul obștili”, unde la umbra unui arbore bătrîn, lîngă care se afla o bancă, era locul unde se strîngeau oamenii satului pentru a lua hotărîri în caz de primejdii sau calamități. Deasupra acestei bănci, de un cui gros fixat în tulpina arborelui, sta atîrnat un corn mare de os din care suna primul sosit — chemînd la adunare. Din memoria acestor fapte n-a rămas decît tradiția locală.

Tot tradiția locală păstrează și numele celei mai apropiate păduri din satul Titeștiului: „OCCA”, pădure ce se întinde pe o distanță destul de mare. Drumul izlazului te călăuzește pînă în adîncul ei, de unde se adună o mie de poteci și unde o poiană mare te copleșește cu liniștea ei. Locul este căutat de localnici pentru un copac cu esență moale din care meșterii locului făceau vase de diferite dimensiuni precum și ocaua tradițională de la care se păstrează toponimia acestui loc.

Un alt toponim este și dealul „PLAIȘOR”, la poalele căruia sînt multe găuri în pămînt cu nămol tămăduitor unde veneau oamenii închilizați, transportați cu care trase de boi, iar după băi, spun bătrînii, plecau amețitori. Dealul este cu fața spre soare, iar oamenii veniți aici se expuneau și băilor de soare, așezați pe plăpumi, pleduri și pături, pe care la plecare nu le mai ridicau, rămînînd aici pînă putrezeau.

Spre nord-vest de dealul Plaișor, spre „GURA PLAIULUI” un loc mai ridicat se numește: „GRUIUL LUI STROIE”. Legenda spune că aici își avea locul de observare haiducul împreună cu ceata lui și că tot aici sa dat o mare luptă între haiduci și puterile stăpînirii. Cu această ocazie au căzut mulți, printre care și vestitul haiduc. Cei scăpați cu viață în amintirea conducătorului și a altor confrăți au ridicat o movilă în vîrfurile căreia pe o lespede de piatră au gravat chipul marelui haiduc. Chiar dacă lespedea s-a pierdut, movila și toponimul stau mărturie asupra vitejiei localnicilor din vremurile de demult.

Personalitatea oamenilor de pe aceste locuri este legată nu numai de legende create și păstrate, dar și de structura lexicală a limbajului. Stau mărturie peste timp lexicul bogat și autenticitatea unor zicale ce se aud și astăzi în vorbirea curentă a titeștenilor cum ar fi: „Slugă la dirloagă”, (adică „slugă la om leneș, care nu are ce face), sau „Se pregătește de nuntă și pîlanjării-i atîrnă în casă”. Sugestive ni se par unele zicale de veche tradiție: „Oaie fudulă și coada-i pică de rîie” sau „Capra moare de rîie dar ține coada sus”, ambele referindu-se la fetele mari care țin nasul pe sus, fiind nespălate și cu mizerie în casă. Cei leneși au și ei zicala lor „Cînd soarele este în cheutoare și Gheorghe este în picioare”, nestatornicilor și vrednicilor la multe, dar neterminate, li se spune: „Ori popă, ori hoț pe toate să le faci nu poți”. Fetelor nevrednice de nuntă morala zicalei nu le iartă: „Fată mare și gunoiul după ușa să-i dai sare”. Bărbaților fără vigoare și vrednicie li se spune: „Ești înalt ca cotlăul

de pe vale⁴, sau pentru cei care nu fac lucrul cum trebuie „Dai izmene pe călător⁴, (adică nu ai făcut nici o afacere).

Pentru îmbogățirea lexicului local prezentăm câteva dintre cuvintele rare folosite de localnici. În cazul celor menționate de dicționare facem menționarea bibliografică.

aciocle (cf., *** Dicționarul explicativ al limbii române. București, 1975, p. 6; în continuare citat: DEX)
agin (necunoscut)
areapă (nec.)

arzui (nec.)

botă (cf., DEX, p. 100)

bucălac (cf., DEX, p. 100)

călie (nec.)

călfun (cf., DEX, p. 130)

cheutoare (nec.)

clăpău (nec.)

cajbă (cf., DEX, p. 216)

cunie (nec.)

dăhulată (cf., DEX, p. 229)

dulvuri (nec.)

durică (nec.)

ghizde (cf., DEX, p. 373)

gîrlici (cf., DEX, p. 275)

ghîșăr(e) (nec.)

glovie (nec.)

hoibet (nec.)

hoancă (nec.)

honicit (nec.)

hăldărag (cf., DEX, p. 393)

hășay (cf., DEX, p. 303)

horști (nec.)

hupit (nec.)

jașifă (nec.)

jugănit (cf., DEX, p. 481)

ispap (nec.)

laibăr (cf., DEX, p. 488)

— un fel de clopot la oi care sună frumos.

— milă, așteptare, pomană.

— partea stîngă sau dreaptă la oi cînd acestea merg sau dorm.

— lapte de oaie cînd se fierbe se pune mîlai și se lasă pînă se îngroașă.

— un vas din lemn care se aseamănă cu o cană mai mare avînd baza mai largă.

— oale neagră care are pete albe pe față sau invers.

— apă nici rece nici caldă.

— un invelis confecționat în formă de coif care se trage peste ciorapul de lînă pentru a feri de umezeală și frig.

— bărnele de la o casă țărănească unde se întreține la culturi.

— un număr de 15—20 de oi răslețite din turmă.

— un lemn strîmb sau făcut anume pentru a se agăța toarta tucului deasupra focului.

— bucătărie de vară.

— soldită, dărimată, frîntă.

— pantaloni din dimie largi.

— la plită sînt retocoale din metal la cea mai mică i se spune așa.

— 1. partea lemnoasă de deasupra unui puț cu apă. 2. tipul de buzunare de la cioareci.

— partea din fața beciului la intrare.

— rotocol din curpene, cu care se închid porțile la țară.

— o legătură din cirpe făcută rotocol care se pune pe cap pentru a-l proteja cînd duce greutate.

— abis, ceva nesfîrșit, haos.

— flămînd.

— lărgit.

— trei lemne în formă de triunghi, legate și puse la gîtul porcului pentru a-l împiedeca să intre printre spîrturile gardurilor.

— potecă, drum de picior prin păduri.

— pietriș adunat de pe văi care se amestecă cu element întrebuintîndu-se la beton, pava.

— flămînd peste măsură (infometat).

— partea lemnoasă care este prinsă de proțap pentru a se putea fixa jugul tras de vite.

— operație la cîini pentru a nu mai proerca.

— am, n-am speranță.

— haină flanel din dimie.

livej (nec.)

noajă (nec.)

noatin (cf., DEX, p. 603)

neder (nec.)

oblit (nec.)

ogrinj (cf., DEX, p. 625)

počimp (nec.)

polată (cf., DEX, p. 715)

popilnic (nec.)

poterea (nec.)

pučar (nec.)

polfăle (nec.)

rincaci (nec.)

săbaș (nec.)

stăuină (nec.)

stoiște (nec.)

strungar (cf., DEX, p. 902)

ștucitoare (nec.)

tălpare (nec.)

tărmoacă (nec.)

tărcat (cf., DEX, p. 943)

trașie (nec.)

flieit (nec.)

niș (nec.)

viștit (nec.)

- zeama, sucul din perele care se pun în vas mare toamna pentru a fi consumat.
- are sau nu noroc.
- miel tomatoc.
- om bleg, neîndeminatec.
- sătul, umflat de mâncare.
- restul de fin ce rămâne de la vite.
- ciot, bucată de lemn înfiptă în pământ și rămasă puțin în afară.
- adăpost în spatele caselor pentru vite.
- plin cu vîrf (cum se mai spune).
- țărș bătut în pământ de care se prapone calul.
- năring, om pe care nu se poate conta.
- om bătrîn, care nu mai are dinți pentru a mîncă ceva tare.
- operație nereușită la tauri.
- seamănă leit.
- iarba crudă și verde care crește în fața stîni de oi.
- un loc anume unde văcarul satului duce pentru două-trei ore la prînz vacile pentru a se odihni vara.
- omul cel mai mic din eraria unei stîni.
- podul din lemn, birne la o casă țărănească.
- partea ce se pune asternut în opinci.
- baltă, mlaștină cu apă murdă, stătută.
- miel alb cu pete negre sau invers.
- vas din lemn în care curge țulca din cazanul de fabricație.
- cînd se mulg vacile, oile și au țitele crăpate, țîșnește laptele.
- omenie (se uită în uibul tatălui că pentru fiu...).
- încrucșarea căilor.

Păstrarea și conservarea tradiției populare, a purității și autenticității limbii române este nu numai un act de cultură, ci și un act patriotic. În condițiile modificărilor demografice actuale este necesară cercetarea și investigarea amănunțită a patrimoniului cultural național al județului nostru, străveche vatră de civilizație.

LIEUX ET NOMS ANCIENS À TITESTII VILCH

RÉSUMÉ

Dans Tara Lovistei on trouve beaucoup de traces de l'histoire vieille et tourmentée de notre peuple et on en retrouve même dans la toponymie.

La langue des habitants, les noms de lieux et les noms anciens prouvent la vitalité des habitants, leur continuité dans cette partie du district Vilcea.